

УДК 351.858(477)

*Л. А. Ковальчук,
канд. філол. наук, доцент кафедри
юридичної психології та педагогіки ОНЮА*

ІСТОРІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОТВОРЕННЯ

Історія теоретичних досліджень нації і націотворення налічує не один десяток років. Ще в ХІХ — на початку ХХ ст. спостерігалися перші спроби теоретичного осмислення відповідних явищ у житті суспільства, здебільшого пов'язані з ідеологічною і політичною кон'юнктурою того часу. В період між світовими війнами цими проблемами серед науковців цікавилися переважно історики, іноді соціологи й політичні аналітики. Після Другої світової війни до них приєдналися соціологи й дослідники історії ідей, філософи. З 1970-х рр. почалося масове захоплення цими проблемами представників найрізноманітніших дисциплін, які раніше не вважали предмет вартим уваги: етнографів, лінгвістів, філологів, соціальних психологів, географів, біологів, демографів тощо [1].

Зазначимо також, що в українській інтелектуальній традиції інтерес до проблем націй і націоналізму має досить поважну історію як у сфері ідеологічних розробок (Д. Донцов, В. Липинський, М. Сціборський, Ю. Вассіян, Ю. Бойко та ін.), так і в наукових дослідженнях (О. І. Бочковський, В. Старосольський, І. Лисяк-Рудницький, М. Прокоп та ін.) [2]. За радянських часів, через загальновідомі обставини, теоретичні дослідження проблем націй і націоналізму не виходили за рамки певних ідеологічних настанов, що призвело до інтелектуальної ізоляції радянського суспільствознавства. Не можна стверджувати, що в галузі досліджень націй і націотворення в цей період спостерігався цілковитий застій, проте інтелектуальний ізоляціонізм разом з примітивно-«контрпропагандистською» спрямованістю праць вітчизняних учених призвели до розриву між світовим і радянським суспільствознавством у дослідженнях націй і націоналізму. Українські дослідники опинилися в становищі провінціалів, яким дозволялося або коментувати «зірок» з інтелектуальної метрополії, або ж боротися з «вигадками буржуазних ідеологів» у сфері національного питання [3].

Лише після 1991 р. українське суспільствознавство набуло самостійності в трактуванні проблем націй і націоналізму. З'являється дедалі більше розробок як емпіричного, так і теоретичного характеру, присвячених цій проблематиці. Проте якісний рівень цих розробок поки що залишається невисоким: їм не вистачає систематичності, категоріальної і понятійної визначеності, надто часто вони підпорядковуються єдиній меті — задовольнити потреби ідеологічної та політичної кон'юнктури (що, загалом, є цілком природним явищем, проте іноді надто непродуктивним у науковому відношенні). І дедалі більше дається взнаки згаданий розрив між українським і західним суспільствознавством.

Це змушує українських дослідників витратити час та інтелектуальні зусилля на «відкриття Америк», які давно вже є загальновідомими істинами для будь-якого західного студента, що цікавиться теоріями націй та націотворення.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. — К.: Гельса, 1996. — С. 28.
2. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. — К.: Основи, 1997. — С. 41.
3. Мала енциклопедія етподержавовознавства. — К., 1996. — С. 112.

УДК 81'271:343.98

М. В. Мамич,
*канд. філол. наук, доцент кафедри
юридичної психології та педагогіки ОНЮА*

КОНФЛІКТНІСТЬ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Проблема діалогічного мовлення актуальна й багатоаспектна. І складність цієї проблематики полягає в необхідності з'ясування діалогу як об'єктно-суб'єктного психологічного феномена, пов'язаного з особливостями ситуативного виявлення.

Мета нашої статті — підбити деякі підсумки щодо вивчення діалогу, охарактеризувати його типові особливості та на прикладі діалогічного мовлення у криміналістиці визначити його специфічні риси, що може сприяти подальшій розробці цього питання.

На нашу думку, вивчати особливості діалогу, виявляти закономірності побудови діалогічних єдностей неможливо, не поділяючи власне діалог на внутрішній і зовнішній. Саме з цієї точки зору розглядав діалог М. М. Бахтін, який у своїх пізніх дослідженнях 50–70-х рр. звернувся до проблеми діалогу як об'єкту самопізнання особистості. Вчений розглядає діалог передусім як співзвучність або протиборство реплік відкритого, зовнішнього діалогу з внутрішнім, прихованим, що є характерним як для комунікатора, так і для реципієнта, а отже, й самопізнання особи, що бере участь у діалозі, є діалогізованою, «поверненою усередину» особистості або ж до іншої людини. Взагалі діалогічність, на думку М. М. Бахтіна, притаманна будь-якому текстові, бо вже у мисленні, в глибинах особистісних рефлексій слово завжди включає в себе передіснування іншого голосу. З цієї точки зору цікавим є аналіз власне діалогу у криміналістичній справі, зокрема, під час допиту, коли відбувається мовленнєвий вплив одна на одну двох особистостей, мета висловлювання яких є абсолютно протилежною.

Теорію М. М. Бахтіна можна вважати визначальною для вивчення діалогу в правовій галузі, оскільки під час допиту, як відомо, важливо «оволодіти»